

Lunds universitet
Socialhögskolan
SOL 064
Höstterminen 2002

MOBBNING I SKOLAN

En kvalitativ undersökning av fyra skolor i Eslöv

Författare: Anna Hellner Persson
Emine Mucolli

Handledare: Gunvor Andersson

ABSTRACT

The purpose with our essay was to study how comprehensive school work against bullying. The essay is written out of the perspective of the headmasters and the staff of the four schools.

Our question at issue was: how defines the headmaster and the staff of the school bullying? What characterises the pupils who are exposed to bullying and the ones who expose others for it? What is detrimental with bullying? What kind of preventive work does the school have against bullying? What kind of actions does the school have against it?

The method we were using was qualitative interviews with the headmasters and the staff of the school at four schools in Eslöv.

The results showed that the schools are working active against bullying. Characteristic of the bullying victims was that they are odd and silent persons. Characteristic for the persons who do the bullying are that they usually feel very exposed and many of them had been victims themselves. The result also showed that bullying is very detrimental. The experiences of our interviewed persons were that the acts against bullying were doing quite well, but bullying are occurred more or less.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Fortsatt framställning	6
2. MOBBNING SOM BEGREPP	7
2.1 Var kommer ordet mobbning ifrån?	7
2.2 Hur definierar man mobbning?	7
2.3 Olika former av mobbning	8
2.4 Vad utlöser mobbning?	8
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	8
3.1 Latensåldern	9
3.2 Adolescensen	9
3.3 Gruppens betydelse	10
4. TIDIGARE FORSKNING	10
4.1 Olweus forskning	10
4.2 Björks forskning	12
4.3 Fors forskning	13
5. GÄLLANDE LAGAR	13
5.1 Brottsbalken	13
5.2 Skollagen och Läroplanen	14
5.3 Handlingsprogram	14
6. REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER MOT MOBBNING	14
6.1 Olweus åtgärdsprogram mot mobbning	14
6.2 Andra vanliga åtgärder mot mobbning	17

7. METOD OCH URVAL	19
7.1 Presentation av skolorna, rektorerna och elevvårdspersonal	20
7.2 Kontakten med skolorna	21
7.3 Etiska övervägande	21
7.4 Resultatens tillförlitlighet	21
8. PRESENTATION OCH ANALYS AV INSAMLAT MATERIAL	22
8.1 Hur definierar intervjupersonerna mobbning?	22
8.2 Vad kännetecknar dem som utsätts och dem som utsätter andra för mobbning?	23
8.3 Vad är skadligt med mobbning?	25
8.4 Handlingsprogrammet	26
8.5 Skolans förebyggande åtgärder mot mobbning	27
8.6 Skolans åtgärder mot mobbning	29
9. AVSLUTNING	32
9.1 Sammanfattning	32
9.2 Slutdiskussion	33
Källförteckning	36
Bilaga 1.	38
Bilaga 2.	39

FÖRORD

Vi vill börja med att tacka rektorerna samt övrig personal på Ekenässkolan, Norrevångsskolan, Östraskolan samt Sallerupsskolan i Eslöv för att de med intresse ställde upp på våra intervjuer.

Vi vill även tacka vår handledare Gunvor Andersson som stöttat oss under arbetets gång och gett oss värdefull och konstruktiv kritik.

Avslutningsvis vill vi tacka våra tåliga män som ställt upp och stöttat oss när vi behövt det.

Eslöv 02-12-16

Anna och Emíne

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Under de senaste åren har mobbningen uppmärksammats allt mer, såväl i samhällsdebatten som inom skolans värld. Detta har lett till ökade insatser både i kommunerna och i skolan. Allt fler skolor har handlingsprogram mot mobbning även om kvaliteten i dessa program är mycket skiftande. Utbildningar och temadagar för skolpersonal och elever har också ökat sedan början av 1990-talet. Trots detta visar undersökningar att mobbningen ligger kvar på ungefär samma höga nivå som i början på 1980-talet. I runda tal betyder det att omkring 100 000 barn och ungdomar varje år utsätts för mobbning i skolan (Barnombudsmannen, 2001).

När Dan Olweus undersökningar från 1973 och 1986 jämfördes visade det sig att andelen elever som deltar i mobbning, i egenskap av mobbare eller mobboffer hade ökat från 10 % 1973 till 15 % 1986. Men om det faktiskt skett en ökning var svårt att säga då Olweus i sitt senare frågeformulär hade med definition av mobbning vilket inte fanns i frågeformuläret 1973 samt att i den senare undersökningen fanns det också bestämda svarsalternativ till skillnad från de tidigare frågeformulären. Frekvensen mobboffer sjunker i takt med högre årskurser. Genomsnittliga andelen mobbade elever, pojkar som flickor, sjunker från 11,42 % i årskurs ett till tre till att vara 5,63 % i årskurs sju till nio (Olweus, 1986).

Skolan är, genom skolplikten, ett obligatoriskt inslag i en ung människas liv. En skolpliktig pojke eller flicka är i princip tvingad att infinna sig i skolan oavsett hur de själva uppfattar miljön. Eleverna är i hög grad utlämnade till skolledningens och den enskilda lärarens skicklighet, omdöme och inlevelseförmåga. En obligatorisk skolgång ställer följaktligen särskilt höga krav på skolans ambition att forma ett gott arbetsklimat. Man behöver inte ha stor fantasi för att föreställa sig vad det innebär att genomleva sin skoltid med ständig ångest, otrygghet och dåligt självförtroende. En nollvision för mobbningen är den enda rimliga målsättningen. Att slippa mobbning är en rättighet för varje ung människa (Barnombudsmannen, 2001).

”Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas.

Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser”(Skolverket, 1997, s 3).

Dessa ord inleder avsnittet Förståelse och medmänsklighet i läroplanerna. De ger ett klart uppdrag till skolan och till alla som arbetar där, personal och elever. Uppdraget innebär att skapa en skola där man aktivt ingriper mot mobbning och andra trakasserier och där förståelse, tolerans och ansvarstagande utvecklas. Det innebär både ett långsiktigt arbete och mer omedelbara insatser. Ingen elev skall behöva gå till skolan och vara rädd för att bli trakasserad. Detta kräver ett medvetet arbete på varje skola för att förebygga, upptäcka och åtgärda mobbning. Skolor har svårt att nå upp till läroplanernas krav: ”Ingen skall i skolan utsättas för mobbning.” Det finns bristande kunskap i vissa skolor om hur omfattande problemen är. En stor del av skolorna är dåliga på att upptäcka kränkande behandling. Handlingsprogram mot mobbning finns i de allra flesta skolor men de används inte överallt. På många skolor saknas det förebyggande arbetet (Skolverket, 1997).

Vi är intresserade av att se hur arbetet mot mobbning ser ut i skolorna och om det finns såväl förebyggande arbete som åtgärder vid akut mobbning.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår uppsats är att studera hur man arbetar mot mobbning i grundskolan ur rektorernas och elevvårdspersonalens perspektiv.

Frågeställningar:

- Hur definierar rektorn och elevvårdspersonal mobbning?
- Vad kännetecknar de som utsätts och de som utsätter andra för mobbning?
- Vad är skadligt med mobbning?
- Vad har skolan för förebyggande åtgärder mot mobbning?
- Vad har skolan för åtgärder mot mobbning?

1.3 Fortsatt framställning

Innan vi redogör för våra intervjuer och analys kommer begreppet mobbning att definieras samt olika former av mobbning att diskuteras. Sedan tar vi upp våra teoretiska utgångspunkter som följs av en redogörelse av tidigare forskning i ämnet. Efter detta tar vi upp relevanta lagar

som Brottsbalken, Skollagen, läroplanen och handlingsprogrammet som skolorna ska följa i mobbningsarbetet. Vidare presenterar vi rekommenderade åtgärder mot mobbning enligt Olweus. Vi redogör kort för innebörden av Farstametoden, kamratstödjure och ART. Därefter kommer metod och urval som följs av redovisning och analys av insamlad material. Slutligen kommer en sammanfattning och en slutdiskussion.

2. MOBBNING SOM BEGREPP

2.1 Var kommer ordet mobbning ifrån?

Mobbning är ett förhållandevis nytt ord i svenskan för att benämna yttringar för förtryck och översitteri. Dess engelska ursprung "mob" är en beteckning för människohop, folkmassa med negativ koppling till ord som uppvigling, uppror och vrede. Den engelska termen "mobbning" används bara om den stress som djur i fångenskap ibland kan visa. Det avskyvärda beteende som vi på svenska kallar mobbning heter på engelska "bullying" (Larsson, 2000).

2.2 Hur definierar man mobbning?

På 1960- talet definierade Peter-Paul Heineman mobbning som ett uttryck av gruppträck som uppstår när gruppen har tråkigt, när man inte känner varandra och det enda man kan enas om är att överfalla någon som är ännu mer utsatt och rädd än man är själv. Mobbning kan även uppstå då gruppen nått verklig gemenskap, men känner att den är hotad. En sådan gemenskap försvaras hänsynslöst och ibland i form av mobbning (Heineman, 1987).

Enligt Dan Olweus (1986) kan mobbning definieras på följande sätt: "Det är mobbning när en eller flera individer, upprepade gånger och över en tid, blir utsatta för negativa handlingar från en eller flera individer." (s 8).

Negativ handling är när en individ tillfogar, eller försöker tillfoga, en annan individ skada eller obehag. När en individ slår, knuffar, sparkar, nyper eller håller fast någon mot hans/hennes vilja, är det negativa handlingar genom fysisk kontakt. Men man kan utföra negativa handlingar utan ord eller fysisk kontakt t.ex. genom att göra grimaser och fula gester, genom att vända ryggen till eller vägra att efterkomma någons önskemål, när det sker för att irritera eller såra den andre (Olweus, 1986).

2.3 Olika former av mobbning

De flesta forskare inom området delar in mobbning i indirekt och direkt mobbning. Direkt mobbning karakteriseras av öppna s.k. face to face attacker mot offret såsom sparkar, slag, verbal mobbning, direkta hot och att ta saker ifrån offret. Pojkar ägnar sig mer än flickor åt sådan mobbning. Indirekt mobbning handlar om att sprida rykten, ljuga om någon, retas och att medvetet utesluta någon från gruppen. Pojkar har traditionellt betraktas som det mer aggressiva könet och pojkar utövar också oftare direkt mobbning till skillnad mot flickor som ofta utövar indirekt mobbning (Olweus, 1986).

2.4 Vad utlöser mobbning?

I likhet med Olweus betraktar många andra forskare mobbning som ett fenomen som huvudsakligen försiggår mellan parter med typiska personlighetsdrag och relationsmönster. Den typiske mobbaren, är enligt Olweus, en person med översittartendenser, en person som har svårt att låta bli att avsiktligt hacka på den vars personlighet utstrålar ängslighet. Olweus menar att passiva mobboffers förskrämda hållning och osäkra beteenden utgör stimuli som utlöser mobbarens aggressivitet. Till skillnad mot vad många tror, att mobbning uppstår på grund av att offret bär glasögon, har rött hår, är överviktig, har avvikande kläder eller talar med dialekt, tycks yttre attribut ha ringa betydelse för uppkomsten av mobbning. Undersökningar gjorda av Olweus visar att mobboffer inte är mer avvikande i yttre bemärkelse jämfört med andra. Mobboffren avvek endast i ett avseende, de var fysiskt svagare (Olweus, 1986).

3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Utvecklings psykologisk teori kan ge en bild av både vänskap och kamraters betydelse under barnets utveckling. Vi kommer därför att kort redogöra för detta utifrån psykodynamisk teori då vi tycker att den väl illustrerar barnets psykologiska utveckling. Vår fokus kommer att ligga på barnen i latensåldern och adolescensen.

I samspel mellan individ och kamratgrupp läggs grunden till individens överlevnad; fysiskt som psykiskt (Maltén, 1992). Att vara utstött och inte tillhöra en grupp präglar individens

självkänsla och syn på sig själv. Gemenskap med kamrater har stor betydelse, i såväl nu tid som framtid. Därför kommer vi kortfattat att redogöra för gruppens betydelse.

3.1 Latensåldern

Latensåldern är benämningen på åren mellan sex till elva år. Under latensen är barnet bl.a. fokuserat på att lära sig bemästra världen. Latensbarnet är i sin natur utåtriktat och kontakter med jämnåriga fyller en viktig funktion för en normal utveckling och aktiviteter utanför familjens sfär. Latensbarnens vänskap bygger på likhet t.ex. att ha samma hobby, tycka om samma lekar osv. Latensbarnen är rädda för ensamhet och tanken på att vara många ”likadana” skänker en tröst och en trygghet. Samspelet med kamraterna skänker barnet sociala talanger som t.ex. att kommunicera, hantera konflikter, ta kontakt med andra och att ta hänsyn. Ett barn som står utanför kamratgruppen kan inte kompensera de sociala talanger som utvecklas tillsammans med jämnåriga genom att ha ett omfattande umgänge med föräldrar eller syskon. Vänskap innebär också en social jämförelse. Barnet kommer att värdera sig själv i jämförelse med andra barn vilket är en nödvändig utveckling för att kunna betrakta sin egen person på ett realistiskt sätt och utveckla en identitet. Vänskap ger även en viktig upplevelse av grupptillhörighet vilket har stor betydelse för att barnet ska kunna utveckla en autonomi gentemot sina föräldrar och lära sig fungera socialt (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1991).

3.2 Adolescensen

Under adolescensen, tolv till sexton år, är den viktigaste psykologiska uppgiften att utveckla en identitet. Att uppnå en balanserad och sammanhängande identitet är ett mödosamt arbete såväl emotionellt som intellektuellt (Broberg Olsson, 2001). I början av ungdomsåren är identiteten inte färdigutvecklad och ungdomen är fortfarande väldigt beroende av andra människors värderingar och åsikter. Relationer till jämnåriga får en ännu större betydelse under adolescensen: relationer ger kunskap i att hantera intimitet och autonomi. Kamraterna är viktiga för den egna identitetsutvecklingen då de fungerar likt modeller och bollplank, men kamraterna underlättar också ungdomens känslomässiga separation från familjen till att bli en egen individ. Utanförskap under adolescensen är särskilt påfrestande då jämnåriga har så stor betydelse i utvecklingsperioden och kamratrelationerna är precis som under latensen svåra att ersätta med andra relationer, t.ex. inom familjen. Konsekvenserna av utanförskap kan bidra

till ökad risk för depression, beteende- och skolproblem samt en låg självkänsla och osäkerhet i sociala kontakter (Erling & Hwang, 2001).

3.3 Gruppens betydelse

Ömsesidigt samspelet mellan individen och gruppen är ett grundläggande behov för människan – vilket gör att individer söker sig till grupper. Samspelet lägger grunden för individens överlevnad såväl fysiskt som psykiskt. Människan söker sig till grupper som kan tillfredsställa vissa grundläggande behov att t.ex. bli sedd och bekräftad. Gruppen kan forma den enskilda individens sociala natur och ideal kan grundläggas. Individens självbild blir präglad av hur denne tror att andra (gruppen) uppfattar honom/henne, men även av vad individen själv tänker och känner för sin egen person. Upplevelsen att vara utstött och oönskad är förlamande och utvecklingshämmande och kan prägla individen hela livet. En individ som inte funnit eller är osäker på sin identitet har lättare för att söka skydd i gruppen och falla för dennes konformitet: att göra det alla andra gör (Maltén, 1992). Barn/ungdomars grupp beteende är underkastat faktorer som ålders och utvecklingsdynamik och de sluter sig samman kring tillfälliga och vanligtvis kortsiktiga mål (Heinemann, 1993). En del barn/ungdomar deltar i mobbning utan att själva ta initiativet till den. De är vad man kallar passiva mobbare. Genom att vara flera som mobbar minskar varje individs upplevelse av personligt ansvar vilket leder till att gruppen agerar på ett sådant sätt som den enskilda individen aldrig skulle göra på egen hand (Erling & Hwang, 2001).

4. TIDIGARE FORSKNING

När forskningen om mobbning startades var uppmärksamheten riktad mot mobbningen i skolan vilket kan ha sin förklaring i att Heinemann som introducerade begreppet mobbning bl.a. var skolläkare och hade en god insikt i hur barns skolsituation såg ut. De mest kända ”barnmobbningforskarna” i Sverige är bl.a. Dan Olweus, Gunilla O. Björk och Zelma Fors. Olweus är yrkesverksam som psykolog medan Björk är specialist i klinisk och pedagogisk psykologi. Fors är liksom Olweus också psykolog och en relativt ny forskare på området.

4.1 Olweus forskning

Olweus vetenskapliga dokumentation av mobbning startades i och med undersökningen *Hackkycklingar och översittare* vilken gavs ut 1973. Syftet var att kartlägga förekomsten av mobbning, orsakerna till den och vilka åtgärder som krävdes. Olweus definierade hackkyckling på följande sätt: en utpräglad hackkyckling är en pojke som under ganska lång tid blivit utsatt för andras aggression, dvs. att pojkar och/eller flickor från den egna klassen eller kanske från andra klasser ofta bråkar eller slåss med eller retar och hånar honom. Undersökningen innefattade 1000 pojkar vilka var fördelade på fyra undersökningsgrupper i årskurs sex samt en grupp i årskurs åtta. Sammanlagt undersöktes 26 klasser där en av undersökningsgrupperna från årskurs sex följdes upp i årskurs sju. Datainsamling bestod av skattning av elevbeteende som lärare, elever och föräldrar gjorde, men också sociogram, frågeformulär och projektiva metoder användes. Resultatet visade stor överensstämmelse när olika lärare skattade elevgrupperna vid den aktuella tidpunkten för undersökningen som vid uppföljningen ett år senare. En av undersökningsgrupperna från årskurs sex följdes upp i årskurs sju där nya lärare kom att skatta eleverna. Olweus fann att 80 % av elever som mobbar andra skattades även som översittaren i årskurs sex. Av de elever som i årskurs sex skattades som hackkycklingar blev 70% av dessa även skattade som hackkycklingar vid uppföljningen i årskurs sju. Olweus drog slutsatsen att rollen som översittare och hackkyckling är stabil över tid. Andelen elever som antingen var hackkyckling och/eller översittare uppgick till 10% 1973. (Olweus, 1986, se även Fors, 1993).

1986 genomförde Olweus liknande forskning som tidigare på skolor i Sverige och Norge. I Sverige deltog 17000 elever i årskurserna två till åtta, både pojkar och flickor. Begreppen översittare och hackkyckling ändrades till mobbare och mobboffer. Olweus definition på mobbning kan nu förenklat beskrivas som att: ”mobbning är att en eller flera personer under längre tid och upprepade gånger blir utsatt för negativa handlingar av en eller flera personer”. I denna undersökning användes huvudsakligen frågeformulär innehållande en definition av mobbning och med bestämda svarsalternativ samt att lärare och föräldrar involverades. Resultatet visade att andelen elever som var mobbare och/eller mobboffer ökat från 10% 1973 till 15% 1986.

4.1.1 Vad kännetecknar mobboffren?

Den bild av det typiska mobboffret som forskningen ger är relativt entydig. De typiska mobboffren är mer ängsliga och osäkra än elever i allmänhet. De är ofta försiktiga, känsliga

och tystlåtna. När de blir angripna av de andra elever, reagerar de vanligen med gråt och genom att dra sig tillbaka. De har en negativ värdering av sig själva och sin situation. De känner sig ofta dumma och misslyckade, skamsna och oattraktiva. Mobboffren känner sig ensamma och övergivna i skolan. I regel har de inte en enda god vän i klassen. Denna typ av mobboffer kallar Olweus (1986) för det passiva mobboffret. De passiva mobboffrens beteende signalerar till omgivningen att de är ängsliga och misslyckande individer som inte vågar ge igen om de blir angripna eller förolämpade. Olweus nämner också en annan typ av mobboffer – det provocerande mobboffret, som är betydligt mindre vanligt än den passiva typen. Sådana elever är ofta okoncentrerade och allmänt oroliga, och det blir lätt irritation och spänningar runt dem. Deras eget, ofta häftiga humör bidrar till att de kommer i konflikt med andra elever.

4.1.2 Vad kännetecknar mobbarna?

Ett utmärkande kännetecken för mobbarna är deras aggressivitet mot kamrater. Men de är också ofta aggressiva mot vuxna, både lärare och föräldrar. Allmänt har de en mer positiv inställning till våld och användning av våldsmedel än genomsnittselever. De har ett starkt behov att dominera andra. Det är inte helt ovanlig uppfattning bland psykologer och psykiatrer att individer med ett aggressivt och tufft beteende egentligen och "under ytan" är ängsliga och osäkra. Man kan se mobbning som en del av ett mer allmänt mönster av antisocialt eller regelbrytande beteende. Mot denna bakgrund ligger det nära till hands att anta, att mobbare löper ökad risk att senare ägna sig åt andra problembeteenden som kriminalitet och alkoholmissbruk (Olweus, 1986).

4.1.3 Vad kännetecknar pojkars och flickors mobbning?

Flickors mobbning är svårare att komma till rätta med och upptäcka då den mer sker i det dolda genom utfrysning och annan psykisk mobbning som hånskratt, viskningar och menande blickar. Pojkars mobbning är mer synlig och lättare att upptäcka för skolpersonalen då den yttrar sig i sparkar, slag, hotelser och verbal mobbning (Olweus, 1986).

4.2 Björks forskning

Björks ville komplettera Olweus undersökning med att göra en studie av den psykosociala miljön och dess betydelse för uppkomsten av mobbning. Björk ville göra detta genom att jämföra skolor med låg respektive hög mobbningsfrekvens. Studien utvecklades till en forskning i hur själva mobbningsituationen gestaltar sig, vad som görs att den växer fram och hålls vid liv. Björk använder sig av Olweus definition om mobbning, men lägger till synen på mobbning som ett gruppfenomen. Mobbningssituationen kan enligt Björk utföras med enbart två personer inblandade, mobbaren och mobboffret, men gruppen har en viktig funktion även om den inte är närvarande. Björk kopplar samman mobbning och maktbegreppet och menar att makt är alltid närvarande och en vital faktor i alla relationer – inte ens mobboffret är helt maktlöst utan har ett handlingsutrymme (Björk, 1999).

4.3 Fors forskning

Zelma Fors är ett aktuellt namn på forskningsområdet. Fors har samma teoretiska utgångspunkt som Olweus forskning, men har också undersökt självbild och utvecklandet av en egen identitet samt studerat mobbningens maktspel och dess konsekvenser. Fors har intervjuat mobboffer, mobbare, dessa bådars föräldrar och aktuell skolpersonal i ett och samma fall. Genom att presentera sina analyser för de inblandade har hon försökt göra resultaten möjliga att använda i praktiken (www.forskning.se). Fors forskningsresultat visade att mobbningsrelationen kännetecknas av en manipulerande, känslomässigt fientlig och tvingande makt. Vidare fann hon att offrena är väl identifierade som just offer. För att förändra mobbningsrelationen måste samtliga aktörer bl.a. vara medvetna om att det rör sig om mobbning – inte ”skoj”, ”vi bara retas lite” eller liknande samt att ett samspel finns mellan mobbare – offer. Fors forskning är en kombination av utvecklingspsykologi och objektrelationsteori (Fors, 1993, se även Björk, 1999).

5. GÄLLANDE LAGAR

5.1 Brottsbalken

Mobbning förekommer inte som term i den svenska lagtexten utan likställs med misshandel. I Brottsbalkens 3 kap. 5 § fastslås det att: ”Den som tillfogar annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta försätter honom i vanmakt eller annat sådant tillstånd döms för misshandel...” (Brottsbalken, 2001).

5.2 Skollagen och Läroplanen

I 1 kap. 2 § Skollagen står det om skolans ansvar om mobbning: ”var och en som verkar inom skolan ska främja aktning för varje människans egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden (Grundskolans regelbok, 1995)”.

Läroplanen (Lpo 94) anger att rektorn har det övergripande ansvaret för att alla former av trakasserier och mobbning bland elever och anställda motverkas.

5.3 Handlingsprogram

Regering och riksdag sätter upp målen för skolväsendet och i den nu gällande lagstiftningen är det mycket tydlig markerat vilket ansvar skolan har. Skolverket, som är statens tillsynsmyndighet, har med stöd av 1 kap. 2 § Skollagen ålagt rektorn och skolan ett särskilt ansvar för att upprätta, genomföra, följa upp samt utvärdera skolans handlingsprogram för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteende bland elever och anställda. Kommunen, rektor och alla som arbetar i skolan har sedan friheten att avgöra hur man vill arbeta: att centralt rekommendera ett specifikt arbetssätt är inte förenligt med en målstyrd organisation. Det är de professionella i skolan tillsammans med elever och föräldrar som har den kompetens och bakgrundskunskap som behövs för friheten att bestämma hur man vill arbeta för att nå målen. Handlingsprogrammets funktion är att via olika steg åstadkomma en förändring av en mobbningssituation och bör innehålla förebyggande och åtgärdande metoder (www.regeringen.se). Skolverket har ställt upp kriterier för skolorna avseende arbetet mot mobbning och kränkande behandling.

6. REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER MOT MOBBNING

6.1 Olweus åtgärdsprogram mot mobbning

Vi väljer att beskriva Olweus åtgärdsprogram mot mobbning eftersom programmet påvisat en minskning av mobbningsfrekvensen med 50-70% (Olweus, 1986, se även Fors, 1993).

Olweus ambition med åtgärdsprogrammet var att minska eller helt förhindra existerande mobbningsproblem i och utanför skolan samt att förebygga uppkomsten av nya sådana problem. Åtgärderna ska enligt Olweus (1991) ske på tre olika nivåer:

6.1.1 Åtgärder på skolnivå

För att kunna förhindra och förebygga mobbning krävs engagemang och medvetenhet hos lärare, rektor, annan skolpersonal samt föräldrar om hur skolsituationen är. Det är av stor betydelse att vuxna visar att de tar frågor om mobbning på allvar och är beredda att engagera sig för att få en förändring till stånd.

Genom att låta eleverna besvara enkäter om hur de trivs på skolan får skolpersonalen en uppfattning om det förekommer mobbning. Kartläggning är ett lämpligt utgångsläge för att sedan gå vidare med att finna aktiva åtgärder mot mobbning. Åtgärder på skolnivå riktar sig till *samtliga* elever på skolan. Studiedag om mobbning kan arrangeras där rektor, skolsköterska, kurator, klassföräldrar och någon elev från varje klass deltar. Gruppens uppgift kan vara att gemensamt arbeta fram en handlingsplan mot mobbning vilken ska förankras i skolan och komma till alla elevers kännedom.

Ett större antal rastvakter är en betydelsefull åtgärd för att förhindra och förebygga mobbning. Tillsyn över barnens raster är av stor vikt men framför allt måste rastvakten skyndsamt och bestämt våga ingripa i mobbningssituationer. Enbart misstanken om att mobbning äger rum är skäl för att ingripa. Ingripande markerar att mobbning inte tolereras medan undanlåtenhet signalerar ett tyst godtagande av situationen. Rastvakterna ska utbyta information om vad som försiggår på rasterna då ett mönster kan urskiljas om vem som blir mobbad och vem/vilka som deltar.

Föräldramöte är ett utmärkt forum där handlingsplan mot mobbning presenteras och diskuteras tillsammans med föräldrarna. Om kartläggning av skolans mobbningsfrekvens skett genom enkätundersökning kan resultatet redovisas på föräldramötena. Information om vad forskning visat om mobbningens omfattning, mekanismer och orsaker är också värdefullt att redovisa. På föräldramöten kan klassläraren uppmuntra föräldrarna att prata med sitt barn om mobbning, med utgångspunkt i barnets egen klass, att t.ex. kanske bli vittne till att någon mobbas men inte våga ingripa osv.

Skolans lärare kan bilda en mobbningsgrupp med kontinuerliga träffar där de kan utbyta erfarenheter och diskutera skolsituationen. I gruppen kan man även förmedla stöd och råd till varandra. Mobbningsgruppen kan bidra till att lärarna upplever ett kollegialt stöd och minska känslan av att ensam arbeta med den egna klassens problem. Lärarnas gemensamma hållning och agerande mot mobbning är av stor vikt då inkonsekvent beteende efterhand upptäcks av eleverna vilket försvagar effekterna av skolans ingripanden mot mobbning.

6.1.2 Åtgärder på klassrumsnivå

I varje klass är det värdefullt att lärare och elever tillsammans diskuterar klassregler angående mobbning, där reglerna kan nedtecknas och finnas synliga i klassrummet. Genom att eleverna får inflytande i utformningen av gemensamma regler ökar deras ansvarskänsla för att de själva och klass- eller skolkamrater ska följa reglerna. I klassråd kan man även diskutera vilka sanktioner klassen finner lämpliga att använda när någon uppvisar ett oönskat beteende. Sanktioner bör vara förenade med ett visst obehag, exempelvis kan mobbaren vara tvungen att prata med rektorn eller vistas i en annan klass under några timmar. Under klassråden kan klassen även samtala om den gångna veckan – om det som varit bra eller problematiskt utifrån klassens synvinkel.

Material såsom video, relevant litteratur att använda i högläsning samt rollspel är värdefulla hjälpmedel till förebyggande på klassnivå. Rollspelet kan gestalta ”verkliga” scener där klassen gemensamt kan diskutera vad passiva elever, dvs. de som inte aktivt deltar i mobbningen men inte heller försöker stoppa den, faktiskt kan göra för att förebygga eller hindra mobbning. Rollspelet kan lämpligen avslutas med gemensam diskussion där även frågor om normer och värderingar kan ventileras.

Beröm och uppskattning är två medel för läraren att nå framgång till ett förbättrat/förändrat klassklimat. Detta genom att visa klassen uppskattning och genom att ge enskilda elever beröm och uppskattning. Elevers positiva beteende gentemot varandra är viktigt att uppmärksamma eftersom känslan av att vara omtyckt och uppskattad av läraren underlättar för att eleven även ska kunna ta till sig kritik för oönskat beteende. Mobbarna behöver visas uppskattning när han/hon avstår från att mobba i en situation där denne vanligtvis skulle välja att göra det. Att konsekvent sanktionera elevers oönskade beteende är mycket viktigt.

6.1.3 Åtgärder på individnivå

När misstanke eller bekräftelse finns om att mobbning förekommer ska klassläraren (eller någon annan ansvarig vuxen) kontakta såväl mobbare som offer för att snabbt få till stånd enskilda samtal med dem. Syftet är att stoppa mobbningen men även snabbt markera för mobbaren att dennes beteende inte tolereras. En del mobbare är skickliga på att prata sig ur situationer och kan mycket väl försöka sig på att framhäva någon annan som ansvarig för mobbningen samt peka på att offrets eget beteende varit den bidragande orsaken till att denne råkat illa ut. När enskilda samtal med mobbaren och offret genomförts kan det vara fruktsamt med gruppssamtal där det tydligt markeras att om mobbningen inte slutar kommer man att gå vidare med mer omfattande åtgärder, t.ex. samtal med rektorn.

Mobbning innebär ett enormt lidande för den utsatte, men trots det är det många utsatta som är rädda för att mobbningen ska öka i intensitet när den avslöjas och de vuxna griper in. Därför är det viktigt att läraren kan garantera offret ett effektivt skydd mot trakasserier. För att åstadkomma det behövs en tät och öppen kontakt mellan skola och föräldrar samt att ordentlig uppföljning görs av problemet.

När mobbning upptäcks är det naturligt att föräldrarna underrättas så snart som möjligt. Samtal där mobbaren, offret och deras föräldrar deltar är ett första steg där man gemensamt kan diskutera situationen ingående, men också planera hur en förändring ska genomföras. Mötet ska inte vara en isolerad händelse i sig utan måste följas upp där parterna kan utvärdera den förändring som skett. Ett bra klimat och samarbete mellan mobbaren och offrets föräldrar är en förutsättning för att en förändring ska kunna ske. Det är viktigt att mobbarens föräldrar visar att de inte tolererar att barnet mobbar. För att få mobbaren till att sluta med sitt negativa beteende är det mycket viktigt att både hem och skola ger konsekventa och entydiga signaler, mobbning tolereras inte och kännbara sanktioner följer på ett sådant beteende.

6.2 Andra vanliga åtgärder mot mobbning

6.2.1 Farstametoden

Farstametoden är välkänd och används av många skolor enligt den litteratur vi fördjupat oss i. Därför väljer vi att kort redogöra för denna. Metoden är utvecklad av Karl Ljungström, lärare

på mellanstadiet i Farsta. Metoden innebär att skolan sedan den fått information om att en elev mobbas pratar igenom situationen med sitt mobbningsteam för att bestämma hur man ska ta sig an problemet. Nästa steg är ett samtal med offret där man frågar vad som hänt, hur ofta det äger rum och vilka elever som är inblandade. Efter detta genomförs samtal separat med mobbaren/mobbarna. Mobbningsteamet upplyser mobbaren att de har vetskapen att han/hon mobbar och att man ser mycket allvarligt på situationen och att mobbningen omedelbart ska upphöra. Vid avslutningen av samtalet ska mobbaren själv föreslå hur han/hon själv ska förändra sitt beteende gentemot offret. Samtalen upprepas dagen efter, om behovet finns, för att tala vidare om mobbningen. Skolan informerar sedan mobbaren/mobbarnas och offrets föräldrar om vad som skett. Mobbningsteamet håller sig sedan informerat om hur relationen mellan mobbare/mobbarna och offret fortlöper. Efter två veckor görs en uppföljning för att se vilken inverkan samtalen haft (www.ep.liu.se).

Karl Ljungström har funnit att mobbning oftast sker inom den egna skolklassen. Någon förklaring till *varför* det är så ger han inte. Ljungström poängterar dock att det finns en outtalad hierarki – hackordning i alla grundskolor där eleverna i lägre årskurser ska visa respekt för de äldre, medan de äldre eleverna kan ta sig relativt stora friheter gentemot de yngre. Vidare menar han att denna hierarki – hackordning även kan förekomma mellan jämnåriga barn. Intressant är att Ljungström menar att detta är *inte* mobbning, utan: ”denna hierarki med åtföljande hackordning och översitteri finns vid så gott som alla skolor och vi vuxna kan inte göra mycket åt det, dvs. att själva företeelsen finns /.../” (Ljungström, 1998, s 10).

6.2.2 Kamratstödjare

Enligt litteraturen vi läst är kamratstödjare en vanlig resurs på skolor, varför vi kort redogör för dem. Kamratstödjare har sitt ursprung från Hassela solidaritet. Syftet var att förebygga t.ex. mobbning, skolk, droger. Relevanta delar av ledarutbildningen kunde användas av högstadielärare på respektive skola (Harju, 2002). Kamratstödjarna består t.ex. av elever från årskurs åtta och nio. De får en utbildning under fyra dagar där man pratar om vad de som elever kan göra mot mobbning. Kamratstödjarna pratar med sina klasslärare om hur stämningen är i klassen. Kamratstödjarna har minst två kompisar som ställer upp på deras värderingar och de observerar vilka elever som t.ex. är ensamma under raster eller tillkallar vuxna vid slagsmål om de själva inte kan ingripa.

6.2.3 ART - Aggression Replacement Training

Innan vi påbörjade våra intervjuer visste vi att en av skolorna använder ART och därför vill vi kort redogöra för metoden. Metoden är utvecklad av Arnold P. Goldstein och hans kollegor i USA. Programmet har tre komponenter som administreras som tre parallella kurser: Interpersonell färdighetsträning som lär ut prosociala färdigheter, Ilskekontrollträning som lär individen att hantera ilska och Moralutbildning som är tänkt att höja nivån på moraliskt resonerande (www.tollare.org). Genom att utbilda barn, ungdomar och vuxna i ART och kognitivt förhållningssätt vill man verka för att förebygga och minska utvecklingen av våld och aggressivitet i samhället. Metoderna som används är sammanbundet av de tre grundbegreppen: tanke, handling och konsekvens. Målsättningen är att ge sociala alternativ till aggressivt beteende och förbättra förmågan att samverka med omvärlden, erbjuda socialtjänsten och skolan komplement samt alternativ till redan befintliga insatser samt använda väl dokumenterade arbetsmetoder för att skapa bestående resultat. I skolorna används ART:s metoder i form av värderingsövningar och rollspel. Rollspelen kan t.ex. handla om att lära sig säga förlåt till varandra (www.ungart.com).

7. METOD OCH URVAL

För att skaffa oss en djupare kunskap om mobbning valde vi att sätta oss in i ämnet genom att läsa litteratur och relevanta tidningsartiklar. För att kunna få våra frågeställningar besvarade valde vi att göra kvalitativa undersökningar i form av intervjuer med strukturerade frågor.

Vi har gjort vår undersökning utifrån de vuxna, yrkesverksammas perspektiv då de har ansvaret för att aktivt agera mot mobbning. Våra intervjupersoner var i första hand rektorn på respektive skola (intervjuguide, se bilaga 1) och i andra hand skolsköterska, kurator samt eventuell övrig personal som arbetar mot och med mobbning (intervjuguide, se bilaga 2). Valet föll på dessa då vi tror de har den bästa inblicken och kunskapen om hur skolan agerar i frågan. En enkätundersökning bland rektorn och berörd personal hade varit en möjlig metod, men vi väljer att använda kvalitativa intervjuer vilket beror på att vi tror metoden ger oss en djupare information samt möjligheten att under intervjusituationen ha tillfälle att fånga upp intervjupersonernas egna, unika utsago (Repstad, 1999). En utsago vilken vi tror kan innehålla skiftande synsätt då våra intervjupersoner representerar olika yrkesgrupper. Att

fånga upp det unika genom en enkät kan vara svårare, tror vi, då intervjupersonen kanske väljer att begränsa sina svar pga. utrymmesbrist.

7.1 Presentation av skolorna, rektorerna och elevvårdspersonal

Valet av skolor sker p g a praktiska omständigheter då de finns i vårt närområde.

Norrevångsskolan

Norrevångsskolan ligger i norra Eslöv och omges dels av bostadsområdet Rönneberga med bostads- och hyresrätter samt villor. Norrevångsskolan är en grundskola med 587 elever i årskurs sex till nio. Antalet skolpersonal är 65 stycken. Skolan har även skolbarnsomsorg på morgonen och eftermiddagar.

Lena Narling är rektor för årskurs sex till nio. Hon har varit biträdande rektor på skolan i fyra år och rektor i tre år.

Cecilia Levin är kurator och har arbetat på skolan i två och ett halvt år.

Pia Collin är skolsköterska och har arbetat på skolan i tretton år.

Ekenässkolan

Ekenässkolan ligger i centrala Eslöv och omges av villaområde. Skolans verksamhet sträcker sig från årskurs sju till nio fördelade på 18 klasser där eleverna går årskursindelad; sjuor, åttor och nior går för sig. Ekenässkolan har 520 elever och personalen består av 45 lärare och tio stycken övrig personal.

Christina Pehrsson är rektor för årskurs sex till nio på Ekenässkolan och har arbetat där i fyra och ett halvt år.

Charlotta Gard är kurator och har arbetat där sedan januari 2001.

Margaretha Hjärne är fritidsledare och har arbetat på skolan i 24 år.

Östra skolan

Östra skolan ligger i centrala Eslöv. Eleverna kommer till stor del från bostadsområdet Berga med hyres- och bostadsrätter, samt från villaområdet runt skolan och barn från närliggande byar. Skolan har verksamhet för årskurserna ett till sex samt fritidsverksamhet och

skolbarnsomsorg. Eleverna går årskursindelad och är 232 stycken till antalet. Personalen består av 25 lärare och 37 stycken övrig personal.

Mona Grimbäck är rektor för årskurs ett till sex och har arbetat på skolan i nio år.

Sallerupsskolan

Sallerupsskolan ligger i södra delen av Eslöv och omges av bostadsområde med hyres- och bostadsrätter samt villor. Skolan har verksamhet fr.o.m. sexårsverksamhet (s.k. leksskola) och upp till årskurs sex samt fritidsverksamhet. Eleverna går i åldersintegrerade klasser och eleverna är 350 till antalet. Antalet lärare är 35 stycken.

Kerstin Olsson är förskolelärare och har arbetat på skolan i fyra år.

Marianne Wallberg Olsson är textillärare och har arbetat på skolan i 23 år.

7.2 Kontakten med skolorna

Skolornas rektorer kontaktades via telefon då intervjutid bokades. Rektorerna har hänvisat oss till de personer som arbetar mot mobbning på skolan och då är lämpligast att intervjua.

7.3 Etiska övervägande

Rektorerna på respektive skola har kontaktats per telefon då vi bokat intervjutid. Övrig elevvårdspersonal har kontaktats dels via telefon men också genom att vi gjort ett spontant besök hos dem för att boka tid. Samtliga intervjupersoner har medverkat frivilligt. Innan intervjuerna påbörjades förklarade vi syftet med vår undersökning. I redovisning av intervjuerna väljer vi att inte precisera vem som säger vad för att ge en viss anonymitet.

7.4 Resultatens tillförlitlighet

I vår undersökning har vi pratat med personer som vi ansåg vara insatta i ämnet. Möjligheten finns att resultatet sett annorlunda ut om vi hade valt att intervjua andra personer på skolorna. Tillförlitligheten i informationen som intervjupersonerna gett kan vara färgad av vissa saker, dels har intervjupersonerna haft olika yrkesutbildning och detta kan påverka vinklingen av svaren. Gemensamt för dem är att de alla arbetar aktivt mot mobbning på skolan.

Intervjupersonernas subjektiva tolkning av situationen kan också ha påverkat svaren. Det finns alltid en risk att intervjupersonen ger en bild av hur denne önskar att situationen var. Styrkan i resultatets tillförlitlighet ligger i att vi intervjuat flera personer på samma skola och genom det har vi fått ta del av olika perspektiv vilket kan väga upp eventuella svagheter.

8. PRESENTATION OCH ANALYS AV INSAMLAT MATERIAL

8.1 Hur definierar intervjupersonerna mobbning?

På frågan om hur man i skolan definierar mobbning svarar alla intervjupersonerna, rektorer samt övrig personal, att mobbning är när en eller flera utsätter en person för kränkande behandling under upprepade tillfällen.

Olweus (1986) definition av mobbning är: ”när en eller flera individer upprepade gånger och över en tid blir utsatta för negativa handlingar från en eller flera individer”, vilket verkar vara definitionen skolorna tagit till sig.

Direkt mobbning

På alla fyra skolorna i vår undersökning hade man problem med mobbning, men på en av skolorna beskrev man det som: ”nästan mobbning, men att de tar det innan det blir riktig mobbning”. Skolorna har problem med den direkta mobbningen som kan yttra sig i form av sparkar, slag och annat synligt våld. Oftast är det pojkarna som står för den formen av mobbning. Personalen på skolorna tycker att den direkta mobbningen är lätt att uppmärksamma och åtgärda.

Olweus (1986) delar den uppfattningen då han konstaterat att pojkars mobbning är mer synlig och lättare att upptäcka för skolpersonalen. Vidare menar Olweus också att pojkar traditionellt sett varit de som står för denna form av mobbning vilket bekräftades av våra intervjupersoners erfarenheter.

Indirekt mobbning

Samtliga intervjupersoner ansåg sig ha problem med den indirekta mobbningen vilken kännetecknas av att t.ex. sprida rykten, ljuga om någon, retas samt medvetet utesluta någon

från gruppen. Till skillnad från pojkarna direkta mobbning står flickorna för den indirekta mobbningen. Några av åsikterna som kom fram var följande:

”...tjejerna är duktiga pådet”

”...man vet inte när mobbning dyker upp, speciellt när det gäller tjejer – det är mycket svårt”

”...mobbning mellan tjejer är djupare – den är svår och tar tid. Mycket känslor är involverade och därför mycket svårare”

Intervjupersonernas gemensamma erfarenhet är att flickornas mobbning är svårare, dels att förutsäga, men också att hantera då mycket känslor är involverade. Flickors mobbning är svårare att komma till rätta med och upptäcka då den sker i det dolda menar Horning (1991).

8.2 Vad kännetecknar dem som utsätts och dem som utsätter andra för mobbning?

Mobboffer

Något specifikt, yttre attribut hos mobbade elever existerade inte enligt våra intervjupersoner utan deras åsikt var bl.a. att:

”...det finns inget speciellt för dem som blir utsatta – alla kan drabbas”

”...elever som mobbas varje år i skolan har ofta svårt med det sociala koderna”

”...mobboffrena är ofta de udda och lite tysta personerna”

”...det inte är de tysta personerna som blir mobbade”

”...de elever som av någon anledning inte vågar markera mot mobbarna kan utsättas för mobbning och de är sällan jag- starka personer”

”...inte utmärker sig, men för att vara med säger dumma saker och sen blir de mobbade”

”...i de flesta fallen får de skylla sig själva, de bjuder påsig själva genom att säga fula ord”

Ett visst kännetecken för mobboffer framkommer ändå i de svar en del av intervjupersonerna ger oss. En del av dem uppgav att det t.ex. är de tysta och udda personerna som oftast blir mobbade. En erfarenhet som kan kopplas till Olweus forskning vilken redovisat relativt entydiga resultat: de typiska mobboffrena är ofta mer försiktiga, känsliga och tystlåtna än elever i allmänhet. Yttre attribut t.ex. i form av övervikt, glasögon osv. är inget som kännetecknar de som utsätts för mobbning. Den enda en skillnaden mellan mobbare och mobboffer Olweus kunde påvisa i sin undersökning var att offret fysiskt sett svagare (Olweus, 1986).

Utöver de tysta och udda personerna finns det enligt våra intervjupersoner offer som provocerar andra till att mobba dem genom att t.ex. säga dumma och fula ord. Det provokativa mobboffert är enligt Olweus betydligt mindre vanligt än den passiva typen. Provokativa mobboffer är ofta okoncentrerade och allmänt oroliga, och det blir lätt irritation och spänningar runt dem. Deras eget, ofta häftiga humör bidrar till att de kommer i konflikt med andra elever (Olweus, 1986).

Mobbaren

Vi frågade intervjupersonerna om det finns något som kännetecknar mobbarna. Svaren vi fick var bland annat:

"...mobbarna känner sig i regel lite utsatta, det funkar kanske inte såbra för dem i skolan så de måste ge igen på annat sätt"

"...mobbarna kan ibland vara såna som själv blivit mobbade under en lång tid och vill ge tillbaka på något sätt". "De finns en osäkerhet hos dem och de måste mobba för att imponera på andra"

Intervjupersonerna tyckte dock att mobbaren oftast mobbar i grupp där denne är ledare och har makten om mobbaren är en äldre elev:

"...mobbarna är sällan ensamma när de mobbar"

"...mobbning sker i grupp, ofta är en ledare, men de som hjälper till är lika delaktiga"

"...de äldre eleverna mobbar ibland för att de måste bestämma – de har makten"

Kännetecknande för mobbarna är att de känner sig utsatta och kanske själva har blivit mobbade. De känner säkerhet och makt genom att mobba i grupp. Liknande har framkommit i Olweus (1986) forskning som säger att individer med ett aggressivt och tufft beteende egentligen och "under ytan" är ängsliga och osäkra. Enligt utvecklingspsykologisk teori känner barn en trygghet i att vara likadana; exempelvis "vi som mobbar". Att mobba i grupp ger inte samma känsla av eget ansvar. Det alla gör kan väl inte vara fel? Är man flera som mobbar någon minskar varje individs upplevelse av personligt ansvar och gruppen kan agera på ett sådant sätt som den enskilda individen aldrig skulle göra på egen hand. En individ som inte är säker eller funnit sin identitet har lättare att söka skydd i en grupp och göra som alla andra (Erling & Hwang, 2001).

Mobbning mellan jämnåriga

Det visade sig att mobbning mellan jämnåriga är vanligast förekommande på skolorna enligt samtliga intervjupersoner dvs. klasskamrater och/eller elever i parallellklasser mobbar varandra. Varför det är så kunde inte våra intervjupersoner ge någon förklaring till.

Enligt utvecklingspsykologi strävar barn i latensåldern mot konformitet, de vill vara lika varandra och kan relatera till sina jämnåriga kamrater. De är rädda för ensamhet och genom att vara många som t.ex. mobbar kan en känsla av samhörighet och trygghet uppstå (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1991). Människor söker sig till grupper som kan bekräfta och ge individen en känsla av att vara sedd (Maltén, 1992). Karl Ljungström (1998), Farstametodens grundare, ger en förklaring till varför äldre elever mobbar yngre med sitt resonemang om hierarki – hackordning. Han menar att en outtalad norm finns vilken innebär att elever i lägre årskurser ska visa respekt för de äldre. Ljungström menar dock att det är inte mobbning utan något som existerar vid de flesta skolor, vilket vuxna inte kan göra så mycket åt.

8.3 Vad är skadligt med mobbning?

Identiteten

Såväl rektorer som övrig elevvårdspersonal är ense om att mobbning är mycket skadligt, speciellt under tonåren när ungdomarna skapar sin identitet:

”...mobbning ger skador, framför allt på självförtroendet. Man känner sig mindre värd. Det är lätt att börja hitta fel på sig själv”

”...mobbning är skadligt då de bygger sin identitet och många får dåligt självförtroende”

”...människor får aldrig utsättas för kränkningar, speciellt inte som unga då utsatthet präglar människans identitet”

Under adolescensen är utvecklingen av en egen identitet viktig – något som är ett mödosamt arbete såväl emotionellt som intellektuellt (Broberg Olsson, 2001). I början av ungdomsåren är identiteten inte färdigutvecklad, ungdomen är fortfarande väldigt beroende av andra människors värderingar och åsikter. Ungdomar är sårbara och självbilden präglas av hur de tror andra betraktar en och det påverkar hur man tänker och känner om sig själv. Barn och ungdomar värderar sig själv i jämförelse med sina jämnåriga – en nödvändighet för att kunna betrakta sin egen person med realistiska ögon och utveckla en identitet. Vänner är viktigt för identitetsutvecklingen då de är modeller och bollplank samt underlättar den känslomässiga separationen från familjen. Utanförskapets konsekvenser kan leda till ökad risk för bl.a.

osäkerhet i sociala kontakter, låg självkänsla och dåligt självförtroende (Erling & Hwang, 2001).

Mobbad som barn – skadad för livet?

Om man blir mobbad som barn, är man då skadad för livet? Våra intervjupersoner gav följande synpunkter:

”...den mobbade bär med sig upplevelsen för alltid”

”...man präglas hela sitt liv”

”...mobbing är fruktansvärt skadligt. Den som blir mobbad kommer aldrig att glömma”

”...det finns inget värre än att vara utesluten och inte veta hur man tar sig in i gruppen”

”...mobbing ger ärr i själen som man alltid lever med, kanske kan man få en revansch om man som vuxen lyckas i yrkeslivet”

Samtliga intervjupersoner är överens om att mobbing är fruktansvärt skadligt och att offret präglas hela sitt liv av upplevelsen. Maltén (1992) skriver att upplevelsen av utstötthet och att vara oönskad är förlamande och utvecklingshämmande och kan prägla individen hela livet. Något Olweus (1991) instämmer då han beskriver mobbing som ett enormt lidande för den utsatte. Utanförskap under adolescensen är särskilt påfrestande då jämnåriga har stor betydelse i utvecklingsperioden. Konsekvenserna av utanförskap kan bidra till ökad risk för depression, beteende- och skolproblem samt en låg självkänsla och osäkerhet i sociala kontakter. Att inte ha vänner utanför familjen gör att barnet kanske knyts ännu hårdare till den vilket kan bli problematiskt i barnets framtida sociala kontakter (Erling & Hwang, 2001).

8.4 Handlingsprogrammet

Enligt rektorerna och personalen har samtliga skolor ett välfungerande handlingsprogram med både förebyggande insatser och åtgärder vid akut mobbing. Samtliga rektorer tycker det är viktigt med handlingsprogrammet:

”...handlingsprogrammet är jätteviktigt, annars hade vi fått ta nya beslut hela tiden. Nu vet alla hur vi ska gåtill väga”

”...det är viktigt att ha ett handlingsprogram, speciellt den förebyggande delen”

En av intervjupersonerna tyckte:

”...skriva ner saker och sätta det i en pärm för att visa att vi har handlingsprogrammet är inte viktigt, det viktigaste är att vi vet vad vi gör och vem gör vad”.

Intervjupersonernas svar visar att handlingsprogrammet är betydelsefullt eftersom det innehåller både förebyggande insatser och åtgärder vid akut mobbning. Handlingsprogrammet är enligt intervjupersonerna ett värdefullt hjälpmedel när mobbning uppstår.

8.5 Skolans förebyggande åtgärder mot mobbning

Eftersom Olweus åtgärdsprogram visade på en stor procentuell minskning av mobbning var vi intresserade av att ta reda på om man använde några av hans åtgärder på skolorna vi undersökte.

Enkäter

Enligt skolornas handlingsprogram ska enkäter användas regelbundet med syfte att kontrollera hur eleverna mår. På de skolor vi undersökte användes enkäter i förebyggande syfte mot mobbning. Bl.a. används enkäten ”Min skolvardag”. Ett mobbningsindex kan beräknas utifrån elevernas svar vilket ger en uppfattning om förekomsten av mobbning. Några av skolorna använde enkätundersökningen en gång per termin medan en skola gjorde det tre gånger per termin.

Enkätundersökning är enligt Horning (1991) ett bra sätt att förebygga mobbning på skolan genom att låta eleverna fylla i enkäter om hur de trivs och upplever sin skolvardag .

Kamratstödjarna

Tre av våra fyra undersökta skolor har kamratstödjare. Den fjärde skolan vill också ha kamratstödjare men har inte fått pengar beviljat till det. Det är viktigt för skolorna att ha kamratstödjare som ett uttryck för Skolverkets kriterier att eleverna ska känna trygghet och upplever att de kan påverka sin skolsituation. På en av skolorna får kamratstödjarna en utbildning under fyra dagar. På högstadieskolorna väljs elever från årskurs åtta och nio ut och på låg- och mellanstadieskolorna väljs elever från årskurs fem och sex.

Rastvakter

Samtliga skolor har någon form av rastvakter även om det inte är schemalagt på alla skolor vilken person det är som ska vakta. En av låg- och mellanstadieskolorna har alltid två rastvakter ute. Rastvakterna informeras om barn som de behöver hålla ett särskilt öga på och är alltid tillgängliga för barnen. Eftersom rastvakterna kan vara svåra att urskilja från t.ex.

elever från årskurs sex har en av skolorna valt att använda västar så att barnen tydligt kan se dem.

Olweus (1991) har i sitt åtgärdsprogram påpekat att ett större antal rastvakter är en betydelsefull åtgärd för att förhindra och förebygga mobbning samt att rastvakterna ska utbyta information om vad som försiggår på rasterna då ett mönster kan urskiljas om vem som blir mobbad och vem eller vilka som deltar. Även Horning (1991) manar till ”ju fler rastvakter – desto mindre mobbning”.

Tjejgrupper

Mobbning mellan flickor är både ett större och svårare problem än vad mobbning bland pojkar är. Flickors mobbning är mer osynlig och svårare att upptäcka. Därför har man på några skolor bildat tjejgrupper för tidigare utsatta, blyga tjejer med dåligt självförtroende. Syftet med grupperna är att stärka tjejerna som individer och skapa en gemenskap. I årskurs sju har man tjejsamtal på en av skolorna då man pratar om att få större förståelse och vänskap i klassen.

Att föra samman individer kan leda till gemenskap och styrka i delade erfarenheter, att bekräftas av andra personer, bli sedd och lyssnad på är ett allmän mänskligt behov (Erling & Hwang, 2001).

Värderingsövningar, rollspel, etik och moral

Endast på en av de skolor vi undersökte använde man specifikt ART-metoden. Skolan var den första i kommunen att använda metoden och metoden har visat sig vara verksam. Metoden bygger på värderingsövningar och rollspel utifrån olika teman:

”...eleverna får lära sig att säga förlå”

På de övriga skolorna använde man sig dock av olika värderingsövningar:

”...när eleverna börjar sjuan har de etik och moral lektioner där halva klassen träffas fyra till fem gånger med kuratorn och fritidsledaren och har värderingsövningar vilket ger en bild av hur klassen fungerar”

En annan högstadieskola förebygger genom att kuratorn har samtal med blivande årskurs sju elever där dessa får prata om hur de tänker om att börja sjuan och vilka förväntningar de har. Tillsammans diskuterar man om alla i klassen har någon att vara med eller om någon saknar det.

Värderingsövningar och rollspel är ett exempel på förebyggande arbete som Horning (1991) förespråkar då han arbetat fram ett omfattande material med förslag på bl.a. värderingsövningar och diskussioner vilka är lämpliga att använda i skolklasserna.

Föräldramöte och klassråd

Föräldramöte har man på samtliga skolor, skillnaden är vad man väljer att använda mötet till. På en skola har kuratorn föräldramötena där hon har gruppsamtal:

”...såatt föräldrarna ska känna till och kunna kontakta varandra vid behov”.

Klassråd används också i förebyggande syfte av alla skolorna där man tar upp vad som har skett i klassen under veckan.

Olweus (1991) anser föräldramöte vara ett utmärkt forum där mobbning kan diskuteras tillsammans och viktiga frågor lyftas fram.

Mobbningsgrupper

Mobbningsgrupper är etablerade på samtliga skolor. Grupperna på tre av skolorna består av rektor, kurator, skolsköterska, fritidsledare. En av skolorna har även en präst i sin mobbningsgrupp. Mobbningsgruppen på den fjärde skolan består av en förskolelärare, textillärare, skolsköterska samt en lärare. Mobbningsgruppen på skolorna träffas några gånger per termin där de arbetar förebyggande samt inspirerar och stöttar varandra. Gruppen tar upp vad man konkret gör för att förebygga mobbning. En av våra intervjupersoner säger:

”...gruppens viktigaste uppgift är att förebygga och bli igenkända av eleverna och ha deras förtroende. Lyckas vi i den biten behöver vi inte ta tag i något annat”

Mobbningsgruppens ambition är således att lyckas så bra med sitt förebyggande arbete att mobbning överhuvudtaget inte ska uppstå på skolan. Ljungström (1998) och Olweus (1991) förespråkar bildandet av en mobbningsgrupp där kontinuerliga träffar sker. Erfarenheter kan utbytas, skolsituationen diskuteras – om den förbättrats/förvärrats samt stöd, råd och stimulans kan förmedlas mellan gruppens medlemmar.

8.6 Skolans åtgärder mot mobbning

Farstametoden

Tre av skolorna använder sig av Farstametoden som bygger på samtal. Innebörden av samtalsmetodiken innebär att personal pratar med mobbarna en i taget och kommer överens om att mobbningen ska upphöra. Den fjärde skolan vi intervjuat använder inte Farstametoden men samtalsmetodiken används delvis då de är två stycken som håller i samtalen.

Enligt Farstametoden ska föräldrarna underrättas efter att samtalen skett. Några av intervjupersonerna säger:

”...oftast hjälper det mycket om föräldrarna inte är med”

”...högstadieläverna måste vara såsjälvständiga att de tar ansvar för sina handlingar utan att blanda in föräldrarna med det samma”

”...föräldrarna kontaktas inte i första hand, eleven ska ha möjlighet att förändra situationen och själv berätta. Det finns ingen tid att ringa alla föräldrar heller, men om fysiska skador uppstått meddelas alltid föräldrarna. Ibland ordnas en träff mellan mobbarens och offrets föräldrar, men det beror påfrån fall till fall”

”...att de kan ta till olika drastiska handlingar vilka kan bli en negativ inverkan på mobbningsarbetet”

Föräldrarna har reagerat på att de inte kontaktas förrän mobbningsituationen är löst, de vill bli informerade så fort som möjligt. Två av skolorna väljer dock att kontakta föräldrarna omgående:

”...numera kontaktas oftast föräldrarna, men det beror från fall till fall”

”...det är viktigt för föräldrarna att veta att vi gör någonting för deras barn. Det som har sagts mellan barnen och oss är i förtroende. Vill föräldrarna veta vad som har sagt får de fråga barnen”

Två av skolorna väljer att inte kontakta föräldrarna då intervjupersonerna tyckte att det underlättar om de inte är med och att eleverna måste ta ansvar för sina handlingar. Medan de två andra skolorna menar att det är bra att kontakta föräldrarna då det är viktigt för dem att ha vetskap om vad som händer. Erling & Hwang (2001) skriver att barnen ska frigöra sig från föräldrarna och bli en egen individ och med det följer eget ansvar vilket kan vara ett skäl till att de äldre elevernas föräldrar inte kontaktas med detsamma. Olweus (1991) råder att man ska kontakta föräldrarna så fort som möjligt. Han menar att det är viktigt att mobbarens föräldrar visar att de inte tolererar att deras barn mobbar.

Hur går det med arbetet mot mobbning?

Samtliga intervjupersoner tycker att arbetet mot mobbning i stort sett går bra. De tycker dock att mobbning förekommer mer eller mindre. Skolorna som har kamratstödjare tror att det hade varit mycket mer mobbning utan dem:

"...de är duktiga på att lösa problem..."

Kamratstödjare är alltså en viktig resurs i att förebygga och åtgärda mobbning. Kamratstödjarna kan även fungera som förebilder för andra elever vilket är betydelsefullt då barn/ungdomar har kamrater som modeller enligt Erling & Hwang (2001).

Det finns vuxna som engagerar sig mycket i mobbningsarbetet:

"...som vuxen måste man vara öppen och lyhörd och anpassa arbetet till behoven"

"...jag försöker att inte ha favoriter bland eleverna, det är viktigt att lyssna och försöka se alla"

"...man ska vara äkta och ärlig..."

Öppenhet, flexibilitet och förmågan att se alla elever uppges som viktiga egenskaper av de vuxna på skolan. Visar de vuxna på skolan ett äkta och ärligt intresse för t.ex. en mobbad elev kan denne stärka sin självbild i någon utsträckning. Ett barn/ungdoms självbild präglas av hur denne tror att andra (gruppen) uppfattar honom/henne vilket påverkar hur han/hon tänker och känner för sin egen person enligt Maltén (1992).

En av denna skolans personal menar även att:

"...det är viktigt att ta sig tid att lyssna och försöka se alla och snabbt lära sig namnet på eleverna. Det är viktigt för dem att bli sedda och man ska vara äkta och ärlig"

Beröm och uppskattning är två medel för läraren att nå framgång till ett förbättrat klassklimat (Olweus, 1991).

Men intervjupersonerna tycker att det trots allt är för få vuxna som är involverade i mobbningsarbetet:

"...all skolpersonal har inte samma syn på mobbning"

"...tyvärr utnyttjas inte skolpersonalens kompetens fullt ut alltid"

Det finns även sådant som har varit svårt i mobbningsarbetet:

”...de här ensamman tysta tjejerna som finner sig i de. De är svåra att lyckas med”

”...ibland kan det vara svårt att inte t.ex. hinna med föräldrar och då hamnar man i konflikt”

”...barnen har svårt att förstå att mobbning är någon som är upprepande”

”...svårt när mobboffer inte vill erkänna att han eller hon blir mobbad – inte ens för sig själv”

Under våra intervjuer visade det sig att de som aktivt arbetar mot mobbning använder samma definition av mobbning medan övrig skolpersonal inte definierar mobbning på samma sätt. Det visade sig också att barnen kallar allt möjligt för mobbning, att t.ex. inte få lov att vara med och leka under en rast. Barnen har svårt att förstå att mobbning är något som sker upprepande gånger och vid flera tillfällen. En annan svårighet som uppgetts är när mobboffer inte själva vill bekräfta att de utsätts för mobbning vilket gör det svårare att bryta mobbningen. Offret kan vara rädd för att mobbningen ska trappas upp när mobbaren avslöjas vilket enligt Olweus (1991) innebär att offret ska kunna garanteras ett skydd mot trakasserier och för att åstadkomma det behövs en tät och öppen kontakt mellan skola och föräldrar.

9. AVSLUTNING

9.1 Sammanfattning

Syftet med vår undersökning var att studera hur man arbetar mot mobbning i grundskolan ur rektorernas och elevvårdspersonalens perspektiv. Fyra skolors arbete undersöktes, Norrevångsskolan, Ekenässkolan, Östraskolan och Sallerupsskolan. Metoden vi använde var kvalitativa, strukturerade intervjuer med rektorer, kurator, skolsköterska, fritidsledare, förskolelärare och textillärare.

Vår undersökning visar att personalen på skolorna definierar mobbning som när en eller flera utsätter en person för kränkande behandling under upprepade tillfällen. Den vanligaste mobbningen bland skoleleverna är den direkta mobbningen som oftast förekommer bland pojkar samt den indirekta mobbningen som förekommer bland flickor. Personalen på skolorna tyckte att mobbning bland pojkar är lätt att uppmärksamma och åtgärda medan mobbning mellan tjejer är djupare – den är svår och tar tid.

Våra intervjupersoner menade att något specifikt, yttre attribut hos mobbade elever inte existerade utan att alla kan drabbas. Enligt våra intervjupersoner finns det ändå kännetecknen för mobboffer då de menar att de är de udda och tysta personerna som blir utsatta. Kännetecknande för mobbarna är enligt intervjupersonerna att de i regel känner sig lite utsatta och kanske själva har blivit mobbade. Vidare tyckte intervjupersonerna att mobbaren oftast mobbar i grupp där denne är ledare. Samtliga intervjupersoner sa att mobbning mellan jämnåriga är vanligast förekommande på skolorna dvs. klasskamrater och/eller elever i parallellklasser mobbar varandra.

Såväl rektorer som övrig elevvårdspersonal är ense om att mobbning är mycket skadligt, speciellt under tonåren när ungdomarna skapar sin identitet och att den mobbade bär med sig upplevelsen för alltid och kommer att prägla dennes framtida liv.

Alla skolorna har ett väl utvecklat handlingsprogram mot mobbning som innehåller både förebyggande insatser och åtgärder vid akut mobbning. Exempelvis har tre av skolorna kamratstödjare som aktivt arbetar förebyggande mot mobbning. Samtliga skolor använder sig regelbundet av enkäter med syfte att kontrollera hur eleverna mår och har även någon form av rastvakter. På en av skolorna vi undersökte använde man specifikt ART-metoden som bygger på värderingsövningar och rollspel utifrån olika teman där eleverna bl.a. får lära sig att säga förlåt medan de övriga skolorna använde sig av olika värderingsövningar.

Skolornas insatser vid akut mobbning skiljer sig inte mycket åt. Arbetssätten hos tre av skolorna bygger på Farstametoden. Skolorna skiljer sig åt på punkten när man ska kontakta föräldrarna. Två av skolorna väljer att inte kontakta föräldrarna förrän problemet är löst och detta är enligt Farsta metodens rekommendationer. De två andra skolorna väljer dock att kontakta föräldrarna omgående men den ena skolans kontakt beror från fall till fall.

Samtliga intervjupersoner tycker att arbetet mot mobbning i stort sett går bra, men att mobbning förekommer mer eller mindre samt att all skolpersonal inte har samma syn på mobbning.

9.2 Slutdiskussion

Under arbetets gång har vi upptäckt att intervjuer är svårare att genomföra än vad vi trodde från början. Dels är det viktigt med väl genomtänkta intervjufrågor, dels att man måste vara väl informerad om ämnet för att kunna ställa de rätta frågorna.

Undersökningens resultat har gett en positiv bild av skolornas arbete mot mobbning, åtminstone om vi betraktar bilden rektorer och elevvårdspersonal gett oss. Det är möjligt att resultatet kunde ha varit annorlunda om vi även genomfört en enkätundersökning bland skolornas elever. Vår undersökning har fokuserats på mobbning mellan elever, men vi är väl medvetna om att även lärare kan mobba elever och att mobbning förekommer bland de vuxna i skolan. Vi tycker att denna problematik skulle vara intressant att belysa och undersöka vidare. Vi har tagit del av en mängd litteratur på området och lagt stor tonvikt på Olweus forskning och åtgärdsprogram. Vi tycker Olweus har ett bra åtgärdsprogram, men att han lägger för stor vikt på mobbning bland pojkar då våra intervjupersoner vittnat om det motsatta, dvs. flickors mobbning är det som för tillfället dominerar och är enligt våra intervjupersoner svårare att upptäcka och åtgärda. Är det så att han lägger stor vikt på pojkars mobbning för att den är direkt och därmed väldigt lätt att upptäcka?

Vi har reflekterat över att samtliga intervjupersoner säger att det inte finns något kännetecken för mobboffer, men samtidigt säger ändå några av dem att det är de udda och lite tysta personerna som blir mobbade, något vi uppfattar som motsägelsefullt. Vad som kan betecknas som udda beteende kan dessutom vara väldigt subjektivt, troligtvis finns det många uppfattningar om vad och hur en udda person är.

En fundering som väckts hos oss under arbetets gång är varför två av skolorna kontakter föräldrarna efter att problemet är löst, enligt Farstametoden, medan två av skolorna väljer att kontakta omgående vilket Olweus förespråkar. Skolornas förklaring är att föräldrarna kan ta till olika drastiska handlingar vilka kan bli en negativ inverkan på mobbningsarbetet. När det gäller högstadieläverna är förklaringen att eleverna måste vara så självständiga att de tar ansvar för sina handlingar utan att föräldrarna blandas in med det samma. Vi som själva är föräldrar skulle omedelbart vilja bli informerade om våra barn mobbades eller mobbade någon annan. Föräldrar har en viktig del i arbetet mot mobbning, genom att man i hemmet fortsätter diskussionen om mobbning, respekt för andra människor osv. Värderingsövningar, rollspel, etik och moral övningar ska inte vara en isolerad händelse i sig – samverkan mellan

hem och skola är mycket viktigt och ett gemensamt arbete mot mobbning blir det mest verksamma, tror vi.

Vi tycker det är väldigt bra att rektorer och personal arbetar så aktivt mot mobbning. Att ha en öppen diskussion är en förutsättning för ett lyckat resultat. Under vår egen grundskoletid fördes ingen diskussion om mobbning och händelser som idag kanske skulle definieras som mobbning benämndes oftast som att "retas" eller vara "taskig".

Källförteckning

Litteraturreferens

Barnombudsmannen (2001) *Blunda inte för mobbningen! BO: s rapport och förslag mot mobbning*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB, 3:e reviderade upplagan.

Bjerrum Nielsen, Harriet och Rudberg, Monica (1991) *Historien om pojkar och flickor*. Lund: Studentlitteratur.

Björk, O. Gunilla (1999) *Mobbning – en fråga om makt?* Lund: Studentlitteratur.

Broberg Olsson, Malin (2001) "Utvecklingsstörning". I *Ungdomspsykologi. Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur.

Erling, Ann och Hwang, Philip (2001) *Ungdomspsykologi. Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur.

Fors, Zelma (1993) *Obalans i makt – Fallstudier av barnmobbning*. Göteborgs universitet. Akademisk avhandling.

Harju, Bengt (2002) Så kan vi förhindra skolmobbningen. *Socionomen*, 7:2002, 22-25.

Heinemann, Peter-Paul (1987) *Mobbning – gruppvåd bland barn och vuxna*. Lund: Natur och Kultur, 4:e upplagan.

Horning, Eric (1991) *MOBBNING GÅR ATT STOPPA!* Malmö: Penman läromedel

Larsson, Eva (2000) *Mobbad? Det har vi inte märkt*. Stockholm: Liber.

Ljungström, Karl (1998) *Mobbning i skolan. Ett kompendium om mobbning samt om mobbningsbehandling enligt Farstametoden*. Stockholm: Ordkällan/Pedaktiv.

Maltén, Arne (1992) *Grupputveckling – inom skola och andra arbetsplatser*. Lund: Studentlitteratur.

Olweus, Dan (1986) *MOBBNING – Vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockholm: Liber.

Olweus, Dan (1991) *Mobbning i skolan – Vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockholm: Liber , 2:a upplagan.

Olweus, Dan (1999) *Mobbning bland barn och ungdomar*. Rädda Barnens Förlag, Utbildningsförlaget.

Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. 3:e upplagan.

Skolverket (1997) *Kränk mig inte*. Stockholm: Liber Distribution.

Internet

Eslövs kommuns hemsida: <http://www.skolan.eslov.se/ekenas/index.htm> (02-11-13).

Linköpingsuniversitet, studentarbete: <http://www.ep.liu.se/exjobb/itl/1999/032/exjobb.pdf> (02-11-14).

Regeringens hemsida:

http://www.regeringen.se/galactica/service=irnews/owner=sys/action=obj_show?c_obj_id=40966 (02-11-21).

Forsknings hemsida: http://www.forskning.se/aktuella_fragor/mobbning/praktiskt.asp (02-11-22).

Folkhögskolan Tollares hemsida: <http://www.tollare.org/Drivkraft/html/artbakgrund.html> (02-11-27).

Ungdomsalternativets hemsida: <http://www.ungart.com> (02-11-27).

Intervjupersoner

Christina Pehrsson, rektor Ekenäs 02-11-13.

Charlotta Gard, kurator Ekenässkolan 02-11-22.

Margaretha Hjärne, fritidsledare Ekenässkolan 02-11-22.

Lena Narling, rektor Norrevångskolan 02-11-21.

Cecilia Levin, kurator Norrevångsskolan 02-11-26

Pia Collin, skolsköterska Norrevångsskolan 02-11-26.

Mona Grimbäck, rektor Östra skolan 02-11-27.

Kerstin Olsson, förskolelärare Sallerupsskolan 02-12-11.

Marianne Wallberg Olsson, textillärare Sallerupsskolan 02-12-11.

BILAGA 1.

Frågor till rektorn

- ◆ Mobbning definieras på olika sätt, hur definierar du mobbning?
- ◆ Vilket av detta förekommer på skolan?
- ◆ Vilka elever är utsatta för detta?
- ◆ Vad kännetecknar eleverna som är utsatta?
- ◆ Vilka elever är det som utsätter andra för detta?
- ◆ Vad kännetecknar de som utsätter andra för detta?
- ◆ Är det jämnåriga elever som utsätter varandra för detta?
- ◆ Hur tänker du kring mobbning?
- ◆ Hur tänker du kring handlingsprogrammet?
- ◆ Hur tänker du kring förebyggande åtgärder?
- ◆ Hur tänker du kring åtgärder mot mobbning?
- ◆ Hur arbetar man på din skola med mobbningsfrågor? Vilka är engagerade? Hur tycker du det går? Vad har gått bra och vad har varit svårt eller mött hinder?

BILAGA 2.

Frågor till elevvårdspersonalen

- ◆ Mobbning definieras på olika sätt, hur definierar du mobbning?
- ◆ Vilket av detta förekommer på skolan?
- ◆ Vilka elever är utsatta för detta?
- ◆ Vad kännetecknar eleverna som är utsatta?
- ◆ Vilka elever är det som utsätter andra för detta?
- ◆ Vad kännetecknar de som utsätter andra för detta?
- ◆ Är det jämnåriga elever som utsätter varandra för detta?
- ◆ Vad är skadligt med mobbning?
- ◆ Innehåller handlingsprogrammet såväl förebyggande insatser som åtgärder när kränkande behandling uppmärksammas?
- ◆ Vilka är dessa förebyggande och åtgärdande insatser?
- ◆ Vad betyder handlingsprogrammet i praktiken och hur tänker du kring det?
- ◆ Hur tycker du det går med arbetet mot mobbning? Vad har gått bra och vad har varit svårt eller mött hinder?
- ◆ Olweus har ett åtgärdsprogram med insatser på skol-, klassrums- och individnivå. Använder ni några av dessa?

Skolnivå: kartläggning av mobbning med hjälp av enkäter, studiedagar om mobbning, rastvakter, föräldramöte etc.

Klassrumsnivå: etik och moral/värdegrundsfrågor, klassråd med gemensamma regler mot mobbning etc.

Individnivå: kontakta mobbare och mobboffer (individuella samtal), underrätta föräldrarna till mobbare och offer – är föräldrarna med på samtalen? etc.